

გოჩა კუჭუხიძე

Gocha Kuchukhidze

თსუ შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი
TSU Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

საზოგადოება „შევარდენი“ როგორც კულტუროლოგიური
ფენომენი და გერონტი ქიქოძის ერთი ნაშრომი*

Society *Shevardeni* as a Culturological Phenomenon and One of Geronti Kikodze's Works

The work provides discussion of *Sokol Society* (*sokol* – *falcon*) established in Czechia by Miroslav Tyrš and Jindřich Fügner and similar public movement named *Shevardeni* (meaning of this Georgian word is also *falcon*) established by Giorgi Nikoladze, Giorgi Egnatashvili, Gaioz Berelashvili, Davit Javrishvili, Tamar Nikoladze etc. According to the article, just like *Sokol*, *Shevardeni* was not a purely sports society and its purpose was dissemination of the moral-oriented philosophy and original esthetics related to many arts (painting, poetry, choreography, music...), members of the Society were closely related to the spheres of medicine, social and political sciences. Similar to *Sokol*, worldview of *Shevardeni* was mentally close to the ancient Hellenic world, in particular, with Kalokagathia.

Shevardeni had time to publish quite limited literature, but these publications demonstrate that many Georgian poets, musicians, painters, publicists (Shio Mgvimeli, Mikel Pataridze, Sezman Ertatsmindeli, Ioane Kipiani, Ivane Beridze, Evgeni Mikeladze, Valerian Sidamon-Eristavi, Soso Aslanishvili, Vano Pataridze, Ivane Machavariani...) collaborated with *Shevardeni* and esthetics, close to ancient Hellenic and Czech *Sokol*, gradually established in their art. For *Shevardeni*, similar to *Sokol from Prague*, revival of the national spirit was one of the main goals, Hellenic and Czech *Sokol* esthetics influenced members and followers of *Shevardeni* but they intended to develop this esthetics on the basis of Georgian national soil (they have created the Society's anthem relying on the national spirit, also Georgian logotypes, national sportswear etc.). They had no time to fully realize their

---

* კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით (FR-23-3503).

ideas. *Shevardeni* was founded in 1918 and, supposedly, for alleged nationalism, it was terminated by the Soviet government in 1922.

Magazines published by *Shevardeni* contained numerous articles that, regarding both, their contents and stylistics, were quite close to one of the works (“On Physical Upbringing”) by famous Georgian writer and politician Geronti Kikodze (1888-1960) published in 1919 (generally, this book was very popular in 20s in Georgia); it praises ancient Hellas and discusses the worldview that has the greatest influence on the ancient Greek philosophy, literature and arts; Kikodze’s work mentioned Czech *Sokol* in very positive context... In our opinion, in addition to the fact of existence of *Sokol in Prague*, the mentioned work by Geronti Kikodze has also contributed to emergence of the idea of creation of the society similar to *Sokol* in Georgia.

According to the main conclusion in the work, Georgian society *Shevardeni* existing in the period from 1918 to 1922 should not be regarded as a sports organization only and the history of its activities should be studied in the aspects of philosophy, fiction, many arts, medicine, political, social sciences etc.

საკვანძო სიტყვები: საზოგადოება „სოკოლი“, საზოგადოება „შევარდენი“, გერონტი ქიქოძე

Key words: „Sokol Society“, „Shevardeni“ Society, Geronti Kikodze

ჟურნალ „შევარდენის“ გარეკანი; ემზღებ

1918 წელს თბილისში დაარსდა საზოგადოება „შევარდენი“; სათავეებთან იდგნენ: გიორგი ნიკოლაძე, თამარ ნიკოლაძე, გიორგი ეგნატაშვილი, გაიოზ ბერელაშვილი, დავით ჯავრიშვილი, ირაკლი ლორთქიფანიძე, არჩილ ბაქრაძე... „შევარდენი“ იმ ჩეხური საზოგადოების („სოკოლის“) ქართული ანალოგი იყო, რომლის აღმოცე-

ნება **მიროსლავ ტირშის**¹ სახელთან არის დაკავშირებული. მას დახმარებას უწევდა ბიზნესმენი **ინდ-რიჯ ფიუგნერი** (1822-1865).

საზოგადოება 1862 წელს პრალაში ჩამოყალიბდა, მის საფუძველზე შეიქმნა ორგანიზაციები კრაკოვში, ლუბლიანაში, ლვოვში, ზაგრებში, ბაუტცენში, მოსკოვში... მხოლოდ სპორტის საზღვრებში არ ყოფილა „სოკოლი“ მოქცეული – ჩეხ ხალხში იგი **ეროვნული სულისკვეთების** გაძლიერებას, ავსტრია-უნგრეთისაგან გათავისუფლებას ისახავდა მიზნად... მოძრაობის სურვილი **თავდაპირველად** სლავი ხალხების გაერთიანებაც იყო და ამ მიზნით საზოგადოება მართავდა სპორტულ ასპარეზობებს, სხვადასხვა ქვეყანაში ტარდებოდა ფესტივალები (ასპარეზობებს ერთვოდა თეატრალიზებული წარმოდგენები, რომლებშიც თავიანთი ეროვნული სახის წარმოჩენის საშუალება ეძლეოდათ ამა თუ ეროვნების წარმომადგენლებს /სამოსი, ცეკვა, სიმღერები...). „სოკოლელები“ აწყობდნენ „სლოტებს“ (ქართული „შევარდენის“ მიერ შემოღებული ერთ-ერთ ტერმინს თუ დავიმოწმებთ, „მოფრენებს“), რომლებსაც გრანდიოზული სანახაობრივი სახე ჰქონდა...

„სოკოლისათვის“ ეროვნული სულისკვეთების აღორძინების ძირითად საფუძველს **მორალზე დამკვიდრებული მსოფლმხედველობა** წარმოადგენდა და მიროსლავ ტირშის ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანა **ძველი ბერძნული ფილოსოფიისა** და მასთან უშუალოდ დაკავშირებული იმ **ძველბერძნული, ელინური ესთეტიკის გავრცელება იყო, რომელიც ჩეხ და სხვა ხალხში ეროვნულ სახესთან ხდებოდა შერწყმული**; ამ ფაქტმაც განაპირობა, მოძრაობამ დაარსების შემდგომ ფართო ხასიათი რომ შეიძინა და **სლავურ სამყაროს გასცდა**. „სოკოლმა“, სპორტისა და ფილოსოფიის გარდა, მოიცვა **პოეზია, ლიტერატურა, ხელოვნების სხვადასხვა დარგი; ელინური და ეროვნული ესთეტიკით** გაიცნეს და შეიყვარეს იგი და ამ გარემოებამაც განაპირობა, ბევრგან მიმბაძველები რომ გამოუჩნდა. ეს მოძრაობა ნაციონალიზმის ბრალდებით გერმანულმა ნაციონალ-სოციალიზმმა გერმანიის მიერ დაპყრობილ ქვეყნებში აკრძალა; უეჭველია, რომ ეროვნულობა იყო **ერთ-ერთი** მიზეზი, რის გამოც საქართველოში ადგილობრივმა ხელისუფლებამ ჯერ კიდევ 1922 წელს დაშალა „შევარდენტა

---

¹ მიროსლავ ტირში (1832-1884) – ლიტერატორი, ხელოვნებათმცოდნე, ფილოსოფიის დოქტორი.

კავშირი“. 1948 წელს მთელ სსრკ-სა და მასზე დაქვემდებარებულ ქვეყნებშიც გაუქმდა იგი... ხსენებული საზოგადოების შესახებ ბევრია დაწერილი, წინამდებარე სტატიაში ქართულ მოძრაობაზე გადავიტან აქცენტს და, რაც ამჯერად ჩვენს ძირითად მიზანს წარმოადგენს, უმთავრესად კულტუროლოგიური ასპექტებიდან ვისაუბრებ მასზე.

„შევარდენს“ უმეტესწილად იცნობენ როგორც სპორტულ ორგანიზაციას, არადა მისი ისტორიის გაცნობა ცხადყოფს, რომ ისიც იმგვარი მოძრაობა გახლდათ, რომელიც მხოლოდ სპორტით არ შემოიფარგლებოდა და რომლის თვალთახედვის არეალში ასევე იყო მოქცეული ფილოსოფია, მხატვრული ლიტერატურა, პუბლიცისტიკა, ხელოვნების მრავალი დარგი (მხატვრობა, ქანდაკება, არქიტექტურა, მუსიკა...), მედიცინა... მისი ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანიც კულტურაზე, სულიერ განვითარებაზე ზრუნვა იყო; მოძრაობა აყალიბებდა მსოფლმხედველობას, რომლის თანახმად, პოლიტიის, ეკონომიკისა და, საერთოდ, საზოგადოებრივი ცხოვრების რაგვარობას ხალხში დამკვიდრებული ამა თუ იმ სახის მორალი განსაზღვრავს; მიროსლავ ტირშისა და მის თანამზრახველთათვის ზემოხსენებული ფილოსოფიის საფუძველს ძველბერნული კალოკაგათია წარმოადგენდა და იგივე ითქმის „შევარდენზეც“. კალოკაგათია სხვადასხვა ბერძენ ფილოსოფოსთან ოდნავ განსხვავებულად განიმარტება, მთავარი, რაც მათ აერთიანებს, ის არის, რომ ადამიანი კეთილი უნდა იყოს, ამავდროულად, სულიერ-ფიზიკურ მშვენიერებას ესწრაფვოდეს და ასე ამშვენიერებდეს სამყაროს. „შევარდენის“ მესვეურთა ოცნებაც ადამიანის სულიერ-ფიზიკურ გაჯანსაღება, მშვენიერების აღორძინება იყო და ძველი ელინური მშვენიერების შემოტანას, ქართულ ესთეტიკასთან მის მისადაგებასა და ეროვნული სულისკვეთების ასე გაცოცხლებას ესწრაფვოდნენ; ამასთან, ხალხთა მეგობრობის განმტკიცებას ელტვოდნენ და, ცხადია, მათი ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა სამშობლოს დამცველი ადამიანების აღზრდა გახლდათ. „შევარდენთა“ შორის (როგორც უწოდებდნენ ისინი თავს) მისალმების ასეთი ფორმა იყო მიღებული: „გუშაგობ ერს“, პასუხი სამჯერ: – „მარად“ (როგორც მიჩნეულია, მისალმების ამ ფორმის ავტორი ოლღა გურამიშვილი, ნიკო ნიკოლაძის მეუღლე, იყო). „შევარდენებმა“ საზოგადოების სხვადასხვა ემბლემაზე (მხატვარი – სოუჩეკი; შევარდენი, 1920ა, გვ. 9) ქრისტიანული ეკლესიები, წმიდა გიორგი გამო-

სახეს (ტადართა ფონზე გამოხატული, ცად აჭრილი შევარდენი ქართული სულიერების გამავრცელებელი ძალის სიმბოლოსაც ემსგავსება), შექმნეს ეროვნული ფორმა, სპორტული სამოსელი (მხატვარი – ვალერიან სიღამონ-ერისთავი (შევარდენი, 1922, გვ. 114), რომელშიც თეთრი, შინდისფერი და შავი ფერების კომბინაცია (ჩანს, ქართული დროშის ფერები) დომინირებდა; არსებობს გადმოცემა, რომ ჰქონდათ ჰიმნი (ევენი მიქელაძის მუსიკა), შემოიღეს ქართული სპორტული ტერმინოლოგია. ჩეხური „სოკოლისა“ და ქართული „შევარდენის“ ისტორიის გაცნობიდან ცხადად ჩანს, რომ ორგანიზაციის წევრები ყველაფერს საკუთარ, ეროვნულ ელფერს აძლევდნენ და ნათლად ვხედავთ იმასაც, რომ მათი გამაერთიანებელი საფუძველი, როგორც

ითქვა, ცხოვრებაში მშვენიერების დამკვიდრება იყო (როცა ჩეხური ფესტივალების პლაკატებს, მხატვართა შემოქმედების ნიმუშებს გავეცნობით, დავინახავთ ულამაზესი გარეგნობის ქალებსა და ვაჟებს, რომლებიც იერსახით, ტანადობით ქანდაკებებსა თუ კერამიკაზე გამოსახულ ძველ ელინებს ჰგვანან (იხ. სოკოლი 150, 2012, გვ. 34-195); მზისა და სიცოცხლის ფერები ჭარბობს მათ ნახატებზე... ჩეხებმა ბევრის გაკეთება მოასწრეს, „შევარდენს“ მხოლოდ ნაწილობრივ დასცალდა დასახული მიზნების შესრულება, მაგრამ მათი გამოცემებისა და ამოცანათა გაცნობა ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის, თუ რას წარმოადგენდა ეს საზოგადოება, რომ სპორტი მხოლოდ ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი იყო ამ მოძრაობისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში ისეთი სულიერების შეტანას აპირებდა, რომელიც სიკეთითა და სიცოცხლით, მშვენიერებით გაამდიდრებდა ადამიანსა და მის ცხოვრებას. ელინურის მსგავსი მშვენიერების ესთეტიკამ (ვფიქრობ, ტერმინი

„სოკოლის“ ფესტივალებისადმი მიძღვნილი სურათები

„ჩეხური სოკოლის ესთეტიკაც“ შეიძლება დამკვიდრდეს კულტუროლოგიაში), იმან, რაც იქ სპორტსა და ფიზკულტურაში აისახა და ხელოვნებასა და ლიტერატურაშიც გადავიდა, ქართულ ნიადაგზეც ძალუმაღ დაიწყო განვითარება; შეიქმნა პირობები, რომ დამკვიდრებულიყო ეს ესთეტიკა მხატვრობაში, სკულპტურაში, მუსიკაში, მედიცინაში, განათლების სფეროში¹. ქართველი „შევარდნები“ რელიგიურ ცხოვრებაში, როგორც ზემოთაც გამოჩნდა, ქრისტიანობას აღიარებდნენ უმთავრეს ფასეულობად (ქრისტიანობისა და, საერთოდ, სულიერების გარეშე მხოლოდ ფიზიკურ პლანში განვითარდებოდა და არასწორ სახეს მიიღებდა ეს მოძრაობა; ქრისტეს გარეშე, შესაძლოა, ნიცშეს „ზეკაცს“ დამსგავსებოდა შევარდნული ტიპის ადამიანი), ამ ფაქტიდანაც ვხედავთ, – ელიზურის მსგავსი და ქართულ ნიადაგს მორგებული ესთეტიკა იმგვარად აპირებდა აქ განვითარებას, რომ სულიერი მშვენიერება ყოფილიყო წინა პლანზე წამოწეული (ისევე, როგორც, ვთქვათ, იტალიურ რენესანსში) და ქრისტიანული მორალი გამხდარიყო ადამიანის წარმმართველი (ესეც იქნება აკრძალვის ერთ-ერთი მიზეზთაგანი). შევარდნელებს ეწადათ, სულიერთან ერთად ფიზიკურადაც მშვენიერი გამხდარიყო ადამიანი, მშვენიერება დამკვიდრებულიყო ცხოვრების ყველა სფეროში, ასე რომ, თამამად შეიძლება ითქვას: ეს გახლდათ მიმდინარეობა, ჩამოყალიბების გარიჟრაჟზე მყოფი კულტურა, რომელიც, ჩეხურის მსგავსად, საკმაოდ თვითმყოფად, მკაფიო სახეს მიიღებდა, რომ არ აეკრძალათ იგი...

წინამდებარე წერილში ვრცლად საუბრის საშუალება არ გვაქვს და ამიტომ ამჯერად „შევარდენის“ მიერ გამოცემული რამდენიმე წერილის მიმოხილვით შემოვიფარგლები:

ჟურნალ „შევარდენის“ ერთ-ერთ ნომერში გიორგი ნიკოლაძე წერს:

«პრესაში აზრი გამოითქვა („საქართველო“, 28 მარტი-აპრილის-თვე, 1918), ვითომ „შევარდნული“ ტანვარჯიში არსად არ არის განთქმული, გარდა სლავიანელების და რუსეთისაო“. მივმართოთ ფაქტებს. ევროპაში არსებობს საერთაშორისო ტან-სავარ-

---

¹ „შევარდენის“ ისტორიის გაცნობისას ისიც ჩანს, სხვა ესთეტიკაზე ზეგავლენის მიღწევას რომ არ შეეცდებოდა იგი, თავისუფლად განვითარდებოდა სიმბოლიზმი თუ იმპრესიონიზმი, ექსპრესიონიზმი, კუბიზმი და ყველა მიმდინარეობა და „შევარდნული ესთეტიკა“ ერთ-ერთი იქნებოდა მათ შორის.

მამა-შვილი: ნიკო და გიორგი ნიკოლაძეები

ჯიშო კავშირი, რომელშიც, გარდა გერმანელებისა, თითქმის ევროპის ყველა ერები შედიან»; [...] «„შევარდენ“-მა ჩრდილო ამერიკაშიც გაიდგა ფესვი და დიდი სახელიც შეიძინა. ყველა შტატების ტანვარჯიშულ შეჯიბრებაში, რომელიც 1912 წელს ჩიკაგოში მოხდა, ყველა სხვა მოვარჯიშეები ამერიკელ შევარდნებმა დაამარცხა» (შევარდენი, 1920, გვ. 9-10).

ამ ნომრის მეწინავე წერილიდან (ავტორი, ალბათ, რედაქტორი სოსო ასლანი-შვილია) კარგად ჩანს, რომ „შევარდენს“ ნაციონალიზმთან არაფერი აქვს საერთო; აქ ვკითხულობთ: *„ძმობა, ერთობა, თავისუფლება“ იყო მთავარი, რომელიც პირველათ თავის დროშაზე წააწერა ტან სავარჯიშო საზოგადოება „შევარდენ“-მა. ეს იყო 1848 წლის რევოლუციის შემდეგ ჩეხების პატარა სამშობლოში, რომელიც, როგორც ჩვენი პაწია საქართველო, გადაგვარების გზას მიეცა უცხო ძალის მონობის ქვეშ*“ (შევარდენი, 1920, გვ. 3). ნაციონალისტური რომ არაფერი იყო „შევარდენში“ (და ბრძოლის საჭიროების მოსალოდნელობის შესახებაც რომ იცოდნენ), ივანე ბერიძის ამ ლექსიდანაც (მოხსენიებულია როგორც „ნათარგმნი“) კარგად ჩანს: *„მოგველის ბრძოლის ძნელი გზა წარმოუთქმელის ენითა... /მამ დავენაცვლოთ სამშობლოს სიმამაცითა ჩვენითა...“* (შევარდენი, 1920ა, გვ. 7). ფორმა „დავენაცვლოთ“ სპეციალურად უნდა იყოს ნახმარი, რათა ყველასათვის ცხადი გახდეს, როგორ უყვარს ქართველ ებრაელს საქართველო.

პოეზია საკმაოდ მდიდრად არის წარმოდგენილი „შევარდენის“ ფურცლებზე და მასში „შევარდნული“, თავისთავადი სახის მქონე ესთეტიკის ჩანასახებიც საგრძნობია (სულიერ-ფიზიკური მშვენიერებით აღტაცება, ამ აღტაცების ექსპრესიულად გამოხატვა, მზიური ფერების სიჭარბე, რასაც პატრიოტული შემართება ერთვის... არაერთ ლექსში უკვე იჭრება ელინურის მსგავსი ელემენტები, მაგრამ მთლიანობაში ყველა პოეტთან მაინც ქართულია ეს ესთეტიკა): მიქელ

პატარიძე გიორგი ნიკოლაძეს ასეთ სტრიქონებს უძღვნის: „*სამშობლოს ტრფობამ ჩრდილოეთში აგამთვარულა, საქართველოში მოისურვე ძველი ელლადა*“; **გიორგი ეგნატაშვილს** კი ასე მიმართავს: „*ტირშის იქნები ქართველთ გულში შენ ამხანაგი, მთლად შენს გონებას ძლიერების ფიქრი ჩაითრევს. [...] მოდიან ძმები ვით ფიდიის მკაცრი ძეგლები: /ჩვენ დამარცხებით აწი აღარ დავიბეგრებით*“; აქ არის **შიო მღვიმელის** „*შევარდენები*“ („*მოდიან შევარდენები /ჩვენი სული და გულები, /ერთის ფიქრით და სურვილით /და ძმურათ დარაზმულები. [...] მოდიან, მოგულზავთობენ, /ყველა კარგია, რჩეული, /ყველა ერთ სულად შეკრულა, /როგორც კლდე, როგორც ჭდეული*“; **იოანე ყიფიანის** მიერ 1919 წლის 5 ოქტომბერს დაწერილი ლექსიდან, **სილამაზით აღტაცების გარდა**, ვხედავთ, თუ როგორ ძალუმად იგრძნობა მაშინდელ საქართველოში ბრძოლის მოსალოდნელობა უკვე: „*ათასი სალამი შევარდენ რაინდებს, /სილამაზისთვის დე მუდამ იწვოდეთ –/და თუ საქართველოს მტერი არ დაინდობს – /გმირულ სიცოცხლესთან სიკვდილიც იცოდეთ*“; **სეზმან ერთმაწმინდელის** „*საქართველოს შევენებაში*“ სახარების სულიერება („*და ჰშაღეთ ბზები*“) იმდროინდელი საქართველოს რეალიასთან (მისი დროშის ერთი მთავარი ფერის ხსენებით) შერწყმულად არის წარმოდგენილი: – „*დასცაღეთ გზები! – რაინდი ერის მშვენება მღერს; – /და ჰშაღეთ ბზები! – რა შინდის ფერის სვენება ჟღერს!...*“ (შევარდენი, 1922, გვ. 41-43).

სამშობლოს დასაცავად ბრძოლა რომ ისევ არის მოსალოდნელი, ქუთაისის საზოგადოების „*ვარჯისთავის ამხანაგის*“ (მწვრთნელის მოადგილის) წერილიდანაც ჩანს: „*შევარდენი*“ *ნათლად ხედავს, რომ ბრძოლა თავისუფლებისათვის ჯერ კიდევ არ დამთავრებულა. მას სწამს, რომ მხოლოდ ბრძოლით შეგვიძლია ჩვენ ჩვენი უფლებების მოხვეჭა*» (შევარდენი, 1920, გვ. 19). უაღრესად საყურადღებოა, რომ 1922 წელს, ანუ მაშინ, როცა რუსეთის არმია უკვე შემოჭრილი იყო საქართველოში, **ივანე მაჭავარიანი** უდიდესი სიყვარულით იხსენებდა დამყრობლებთან ბრძოლაში დაღუპულ „შევარდენთა“ წევრებს: **მარო მაყაშვილს, გაბრიელ გეხტმანსა და ირაკლი თოიძეს**. 1922 წლის მაისში გამოცემულ ჟურნალში მის ასეთ გაბედულ სიტყვებს ვკითხულობთ:

«„შევარდენი“ – საქართველოს შვილია, მასში მოსჩანს საქართველოს ბედის ვარსკვლავის სიკაშკაშე, ვით წყლის წვეთში მზის ბრწყინვალეობა. მასში მოისმის მისი ყოფნის ჩარხის ტრიალი, ვით ზარის გულში შორეული ზღვის ხმაურობა. იქ გაიგონებთ მის კვნესას, იქ იგრძნობთ მის სიხარულს. საქართველოს ბედი – შევარდენის ბედია; მისი წყლული შევარდენს სტკივა. [...] წასულ წლის ამბავმაც შეიწირა სამი წურთნელი: ძმები ირაკლი თოიძე, გაბრიელ გეხტმანი და და მარო მაყაშვილი. [...] სამივენი შევარდნული სულის მატარებელნი იყვნენ; მათი გმირული სიკვდილი ჩვენს სიცოცხლეს შუქს მოჰფენს. [...] ისინი პირველი შევარდნები არიან, რომელთაც გვიჩვენეს, თუ როგორ უნდა სამშობლოს სიყვარული. [...] 1921 წელს, თებერვალში, თბილისის გარშემო ახმაურდნენ ზარბაზნები, ვერავითარმა მუდარამ და რჩევამ ვერ გასჭრა მაროზე. „მე იქ უნდა ვიყო, სადაც იღვრება სისხლი და ცრემლი ჩემ თანამემამულეთა“-ო. 17 თებერვალს იგი ჩაეწერა წითელ-ჯვარში მოწყალების დათ» (შევარდენი, 1922, გვ. 75-76).

ძველბერძნული ფილოსოფიით (კალოკაგათიით) რომ საზრდოობდა „შევარდენი“, სპორტთან ერთად, **მხატვრული ლიტერატურის, ხელოვნების სხვადასხვა დარგის სფეროებს ძალუმად რომ ეხებოდა**, ეს ცხადად მოჩანს „შევარდენთა“ პუბლიცისტიკიდან (მიუხედავად იმისა, რომ გამოცემები მცირერიცხოვანია); „შევარდენელი“ **ვანო პატარიძე** წერს:

«ფიზიკური და გონებრივი ვარჯიშობა უნდა იყოს ერთმანეთთან ჰარმონიულად შეთანხმებული; მხოლოდ ასეთი მწყობრი განვითარება ადამიანისა მოგვცემს ჯანმრთელს და საღ მოაზროვნე პიროვნებებს [...] ტან-ვარჯიშობას, ან უკეთ რომ ვთქვათ დღევანდელ მიღებულ სახელსახებით, „შევარდენ“-ს, აქვს ისეთი დიდი ისტორია, როგორც თვით კაცობრიობას; მისი გაჩენა დაკავშირებულია ადამიანის მოვლენასთან დედამიწაზე. მაგრამ თავისი სრული მეცნიერული სახე მიიღო „ელადაში“, სადაც „ავარჯიშებდნენ სხეულს, რათა განევითარებინათ მასში არა მარტო ძლიერება, მკვრივობა და სისწრაფე, არამედ მიეცათ მასთან ერთად თან-შეზომილობა და მშვენიერება» (მითითებულია – ТЭН, Чтение об искусстве, გვ. 435), [...] „არა ნაკლებ მშვენიერებას

წარმოადგენდა ვარჯიშობისთვის დანიშნული ადგილი, რომელიც მდინარის პირს იყო გამართული და რომელსაც ამშვენებდა ქანდაკებები. ირგვლივ ადგილი მაყურებლებისათვის იყო დატოვებული. აქ მოდიოდნენ საყურებლად, სამასლაათოთ. შემდეგ აქ დაიბადა ფილოსოფია. არა ერთი და ორი გამოჩენილი მოაზროვნე იღებდა მონაწილეობას ამ ვარჯიშობაში: პლატონი და მგოსანი თემეკრეონი იყვნენ დაჯილდოებული, როგორც საუკეთესო მძლეოსანნი. ამგვარი იყო საბერძნეთის ვარჯიშობის საერთო სახე. რა საკვირველი იქნება, თუ ამ გვარ წრეში მაშინდელი მოქანდაკე გაშლიდა თავის მძლავრ ფრთებს და შექმნიდა ისეთ ნაწარმოებს, რომლებიც ჩვენ დღესაც გვხიბლავს» (შევარდენი, 1920ა, გვ. 3-4);

ავტორი „შევარდენულ“ სულისკვეთებას უძველესი კულტურის საწყისებთან აკავშირებს, „დედამიწაზე ადამიანის მოვლენაზე“ არა, მაგრამ ძველი ელადის შესახებ მსჯელობს იგი და, ამავედროულად, თანამედროვე ცხოვრების წესს ადარებს ელინურ ტრადიციებს:

«არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მაშინდელ ხელოვანს უხთებოდა მონაწილეობის მიღება სულ სხვა სფეროში ვიდრე დღეს: „ჩაკეტილი ოთახში, მოხურული შავ ტანსაცმელში, მტკიცედ დაცული ჟანდარმებით. უგულვებ ვყავით ფიზიკური სიცოცხლე და ფიზიკური ვარჯიშობანი“» (აქ ავტორი ისევ იპოლიტ ტენს იმოწმებს: – Путешествие по Италии; გვ. 203);

«თითქოს ჩვენ გვემინია ჩვენივე შიშველი სხეულის და ვფარავთ მას, რაც შეიძლება. ვინმემ რომ გაბედოს უქუდოდ გავლა ხალხში, ვინ იცის, რით არ მოვნათლავთ. მაშინ კი, ე. ი. ძველ საბერძნეთში, ასე არ იყო. ბერძნის ამავე სხეულს ფარავდა ზამთარ და ზაფხულ მარტო ერთი მოსასხამი, დადიოდა უქუდოდ და ფეხშიშველა. ყინვისაგან და მზისგან დამწვარი და გამაგრებული ბერძნის კანი მოგეჩვენებოდა, როგორც ბუნებრივი ტანსაცმელი. [...] პრაქსიტელის, ფირდიუსის (ჩანს, კორექტურული შეცდომაა და ფიდიასია აქ მოხსენიებული; გ. კ.) და სხვების ნაწარმოებნი დარჩებიან როგორც საბერძნეთის ტან-ვარჯიშობის ნაყოფნი. ისეთები (როგორიც ვენერა, აფროდიტა, აპოლონი და სხ.) „ყოველდღიურ რეალურ სინამდვილეში“ არ მოიძებნება:

„თვითეული მათგანი სახე-იდეას წარმოადგენს, რომელსაც მხატვრული ინტუიციით სწვდა ხელოვანი და შემოქმედი ფანტაზიით მისცა მას სახე სხეული“. «საქართველოს რენესანსი უთუოდ უნდა დაიწყოს, ჯერ თუ არ დაწყებულა, და უპირველეს ყოვლისა „შევარდენსაც“ ექნება თავისი წვლილი შეტანილი», – წერს ავტორი (შევარდენი, 1920ა., გვ. 3-4).

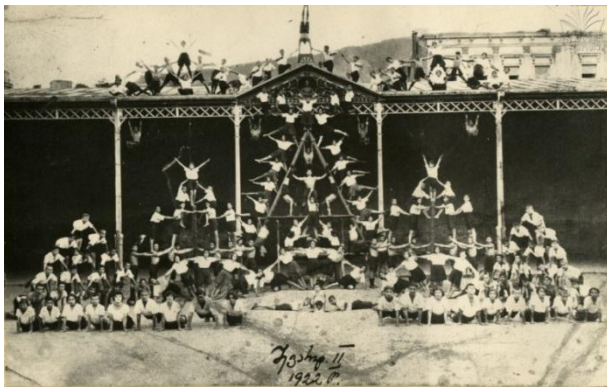
ცნობილია, რომ აღზრდის ელინური სისტემა სულიერ და ფიზიკურ განვითარებას ერთ მთლიანობაში აქცევდა და ამ წერილიდან ვხედავთ, „შევარდენიც“ რომ არ მიჯნავს ამ ორ სფეროს ერთმანეთისგან, **სულიერი კულტურა განუყოფელი ნაწილია მისი ცხოვრებისა**. ყურადღებას ამჯერად წერილის იმ მონაკვეთზე გავამახვილებ, რომელშიც „სახე-სხეულზე“ საუბარი და რომელშიც ბრჭყალებში მოქცეულ სიტყვებთან ასეთი მითითებაა გაკეთებული: *«იხ. „სახალხო გაზეთი“, 1913 წ. №870. გ. რობაქიძე, ეროვნული სული»*. აქ იგულისხმება **გრიგოლ რობაქიძის** წერილი: *„ერის სული და შემოქმედება“*, რომლის ძირითადი სათქმელის თანახმად, დიადი შემოქმედი კოსმიური, მიღმიური სამყაროდან ღებულობს იმ ენერგიას, **რომელიც ცხოვრების ყველა სფეროს** სწვდება. ასეთი შემოქმედის ძალა მთელ სამყაროს მოიცავს ხოლმე და ძალუძს, ერთი მთლიანი სულიერებით დამუხტოს კაცობრიობა, ან – ცალკეული ერი. რობაქიძის წერილში ჩანს, ზენაარიდან წამოსულმა უძლიერესმა სულიერმა ენერგიამ რომ ადავსო და გააცოცხლა თავისი ცხოველმყოფელი ძალით ელინური ფილოსოფია და ხელოვნება, ქანდაკება და მხატვრობა, თეატრი... გრიგოლ რობაქიძის ფრაზების ციტირება ნათლად ცხადყოფს „შევარდენის“ მიზანდასახულობას. რობაქიძის ხსენება ამ კონტექსტში სავსებით გამართლებულია და აქ უკვე შეიძლება წინამდებარე სტატიის ერთ-ერთ მთავარ სათქმელზე გადავიტანო სიტყვა და ვთქვა, რომ, ვფიქრობ, რობაქიძის გარდა, ავტორი **გერონტი ქიქოძის** მიერ 1919 წელს გამოცემულ წიგნ – **„ეროვნულ ენერგიაში“ დაბეჭდილ წერილსაც** („ფიზიკურ აღზრდისთვის“) **ეყრდნობა**; გერონტი ქიქოძე წერდა:

გერონტი ქიქოძე

„სპარტანული აღზრდის უსაზღვრო თაყვანისმცემელი არა ვარ, [...] დასაგმობია პიროვნების ჩაყლაპვა სახელმწიფოს მიერ, დასაგმობია აგრეთვე ადამიანის გარდაქმნა საომარ მანქანად, მაგრამ მისაღებია ზოგიერთი მაღალი თვისებები, რომელთაც ეს აღზრდა აწვითარებს. [...] თანამედროვე ადამიანი მეტის მეტად ნებიერი გახდა. შეეჩვია უზომო ფუფუნებასა და თავდაუქცობას. მისი კანი ბუმბულმა და აბრეშუმმა გაანაზა და მისი სხეული ვეღარ უძლებს ჰაერისა და მზის სხივების შეხებას. ეს ერთგვარი უკანდახევია ძველ სპარტანელებთან“ (ქიქოძე, 1919, გვ. 184).

პატარობის წერილის ის ადგილი, რომელშიც ოთახში ჩაკეტილსა და შავით მოსილ ადამიანზეა საუბარი, ახლოა ქიქოძის წერილთან, რაც ცხადად მიგვანიშნებს, ამ სტატიასაც რომ იცნობს „შევარდენში“ გამოქვეყნებული წერილის ავტორი.

„შევარდენტა პირამიდა“; თბილისი, 1922

შემდეგ მზის შესახებ იწყებს წერას გერონტი ქიქოძე და „მზის ქურუმს“ ემსგავსება თითქოს, პოეზია და ფილოსოფია ერთად მოედინება მისი ნააზრევდან, რელიგიურობაც იგრძნობა ამ ნააზრევში და ისიც საცნაური ხდება, მხოლოდ ფიზიკურ მზეზე კი არა, კოსმიურ საწყისზე, ერთიან მაცოცხლებელ ძალაზე, შემოქმედ ღმერთზე რომ წერს, – მასზე, რომელიც ქვეყნიერებას ასაზრდოებს და ცხოვრების ყველა სფეროს მშვენიერებით, ათასფერადი სიცოცხლით ავსებს, ვინც ფიზიკურ მზესაც

მიანიჭა სიცოცხლე და ბრწყინვალეობა... მზე არის იგი, სულიერ სფეროსაც რომ ასაზრდოებს და – ფიზიკურსაც, ზეცისაკენ რომ ახედებს ადამიანს; **ძველევგვიპტურ პირამიდასავით** მიწაზეც მყარად დგას და ცისკენაც ისწრაფვის მზისა და მიწის მოყვარული ადამიანი; გაახალგაზრდავების წყაროსაც ხედავს მზეში გერონტი ქიქოძე:

„მზე სიცოცხლის დასაბამია. ორგანიული არსება მხოლოდ იქ ისახება, სადაც მისი სხივების სითბო და სინათლე აღწევს. ადამიანის სხეულის მზის სხივებთან ერთად გამანახლებელ და გამახალისებელ ძალას ისრუტავს. შეიძლება ისიც წარმოვიდგინოთ, რომ იდეური ცხოვრება ერთი განსაკუთრებული სახეა მსოფლიო ენერჯისა და დიდი კოსმიური ლამპრები აზრებისა და გრძნობების ელემენტებს გვიგზავნიან სხივების ტალღებთან ერთად. უნდა ვეცადოთ ჩვენი სხეული, რამდენადაც შესაძლებელია, ზედმეტი ჩვრებისაგან გავათავისუფლოთ. მაშინ ჩვენ გავახალგაზრდავდებით არა მარტო ფიზიკურად, არამედ სულიერადაც და მოქნილ კუნთებთან ერთად აზროვნების ნაყოფიერებასაც შევიძენთ“ (ქიქოძე, 1919, გვ. 184-185).¹

ქიქოძესთან სული („*იდეური ცხოვრება*“, „*აზრების კოსმიური ლამპრები*“, „*აზროვნების ნაყოფიერება*“) და **ფიზიკური სხეული ერთ კონტექსტშია განხილული და ასეა პატარძის წერილშიც**; ზოგად შინაარსთან ერთად სიახლოვეს წერილის ის მონაკვეთიც ადასტურებს, რომელშიც ზედმეტ სამოსელსა და იმის შესახებ არის საუბარი, რომ ადამიანის აზროვნებას, **პლატონისა და არისტოტელეს ფილოსოფიას, მშვენიერება ასაზრდოებდა**, – ის, რომელიც მდინარის პირას ქანდაკებებით დამშვენებულ ადგილას იქმნებოდა და ახალი სილამაზის შექმნისაკენ უბიძგებდა ხელოვანთ.

წერილთა შორის კავშირი მაშინ უფრო საგრძნობი ხდება, როცა გერონტი ქიქოძე ჩეხურ „სოკოლზე“ იწყებს საუბარს; მისი ეს წიგნი **უზომოდ პოპულარული იყო ოციან წლებში** და ძალიან ძნელი დასაჯერებელია, წარმოუდგენელიც კი არის, ქართული „შევარდენის“ წევრს არ სცნობოდა წერილი, რომელშიც „სოკოლზე“ საუბრობს მწერალი:

„შეიძლება მკითხველმა იცოდეს რა დიდი როლი ითამაშეს გიმნასტიურმა საზოგადოებებმა, ეგრეთ წოდებულმა შევარდნებმა, ზოგიერთ დაბეჩავებულ ხალხის, განსაკუთრებით ჩეხების ცხოვრებაში. ნახევარი საუკუნის წინათ ჩეხები კიდევ უფრო დაქვეითებულნი იყვნენ ვიდრე დღეს ქართველები ვართ. დედაენა დავიწყებული ჰქონდა არა მარტო ინტელიგენციას, არამედ ხალხის დიდ ნაწილსაც. ისტორია მხოლოდ ორიოდე მეცნიერს ახსოვდა. თუ დღეს ჩეხები ეკონომიურსა და კულტურულს ასპარეზზე გერმანელებს ექიშპებიან, ეს სხვათა შორის შევარდნების მოქმედების შედეგიც არის. მათ შეუწყვეს ხელი სამშობლოს ზნეობრივსა და ფიზიკურ გამოფხიზლებას“ (ქიქოძე, 1919, გვ. 186-187).²

აქ დავძენ, რომ პატარიძის წერილის გარდა, გერონტი ქიქოძის ნაშრომთან ქუთაისის ჟურნალის მეწინავედან ზემოთ მოხმობილი სიტყვებიც დგას ახლოს („საქართველო გადაგვარების გზას მიეცა“...) და სიტყვას გადავიტან დ. კუჭავაძის წერილზე, რომლიდანაც გერონტი ქიქოძის ნაშრომთან სიახლოვე კიდევ უფრო საგრძნობი ხდება: თუ ქიქოძე წერს: „ძველ საქართველოში სპორტს მხოლოდ არისტოკრატია მისდევდა, ახლა კი ყველას ესაჭიროება ფიზიკური გაძლიერება და განახლება, [...] განსაკუთრებით მუშებსა, წვრილ ხელოსნებსა და მოსამსახურეებს, რომელნიც ხშირად მთელს დღეს უჰაერო და უსინათლო ქარხნებსა, სარდაფებსა და სახელოსნოებში ატარებენ. ამათვის სპორტი სიცოცხლის ხანგრძლივობის საკითხია“ (ქიქოძე, 1919, გვ. 193-194), დ. კუჭავაძესთან აღნიშნულია, რომ „მართალია, მუშა რვა საათი სდგას მანქანასთან და მისი სხეული, ერთი შეხედვით, თითქოს ვარჯიშობს კიდევ, მაგრამ ეს ვარჯიში მთელი სხეულისათვის ერთნაირი და ჰარმონიული არ არის. [...] მუშებმა, რაც შეიძლება მეტი ყურადღება უნდა მიაქციონ ტანვარჯიშობას და მეტი სურვილი და სიყვარული შევარდენისადმი გამოიჩინონ. ეს იქნება უებარი წამალი მუშათა დასნეულებულ სხეულის გაჯანმრთელებისა. ეს არც მნელი საქმეა, რადგან მეცადინეობა უფასოა“. წერილში სოციალისტურ აგიტაციასაც მიმართავს ავტორი, ოღონდ ჰუმანურია მისი აგიტაცია; იგი ენგელსსაც ახსენებს და ამბობს, რომ მუშა „სხვის საექსპლოატაციოდ არ არის დაბადებული“, მაგრამ ლენინსა და რევო-

ლუციებზე კი არ გადააქვს სიტყვა, არამედ წერს, რომ მუშა უნდა „თვით შეიქმნეს ექსპლოატატორი ჯანმრთელობის“ (შევარდენი, 1922, გვ. 18-20).

ქიქოძის წერილთან სიახლოვე **გ. გიორგიძის** სტატიაშიც ადვილი შესამჩნევია:

„რით მიაღწიეს ელლინებმა ზეციური ტანის აგებულებას? რასაკვირველია უმთავრესად ვარჯიშობით, მაგრამ სხვა მიზეზებიც უწყობდა ამას ხელს. [...] ვეცდები დავასურათო საშუალებათაგანი ჰარმონიულ ტანის შექმნისა, რომელთაც ძველი ბერძნები ხმარობდნენ. უპირველესად ყოვლისა, ისინი სრულიად უტანისამოსოდ ვარჯიშობდნენ და ამას ორნაირი აზრი ჰქონდა. ჯერ ერთი ყველა მათგანი სცდილობდა ერთი მეორისათვის ემჯობინებინა ტანის აგებულებაში და მეორის მხრით მათ იცოდნენ კანის ანატომიურ აგებულების შესახებ. [...] ორ ათეულ საუკუნემ განვლო, ელლინთა აპოგეის შემდეგ კულტურა წინ მიდის. ნუ თუ ჩვენ მათზე ნაკლები ვიცით? ვიცით, მათზე მეტიც ვიცით, მაგრამ რათ გვინდა მძლავრი მკლავების ქონა და მხარბეჭი, დერციკი ისეთ ტანისამოსს შეგვიკერავს, რომ ლამაზ ტანისაც ვიქნებით, სხარტნიც. რა უყოთ, რომ სულით ვერ ვიქნებით მძლავრნი. ქვეშემდრომი უფრო მეტს მიაღწევს ამ ქვეყნად. [...] უკანასკნელ ყაიდის ტანისამოსში გამოჭიმული ბამბის მხარბეჭიანი რაინდი ვერც კი დაიკუზება წაქცეული ბავში რომ წამოაყენოს. ჩვენი კოპწია ქალები, აბრეშუმებში გახვეულნი, ანგელოზებს გვანან, ვიდრე ტრამვაის წამოწევას მოინდომებენ სირბილით. შევარდენტთა კავშირის გამგეობამ გადადგა კიდევ ერთი დიდ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ქართველ ერის გაჯანსაღების საქმეში. მან გამოიმუშავა განსაკუთრებული ტანისამოსი შევარდენტათვის. ღია მკლავი, ტიტველი მუხლი, სადა, მსუბუქი ტანისამოსი, ყველა ეს ხაზს გაუსვამს ჯანსაღ, ლამაზ ტანის მაძიებელს დანარჩენთაგან. [...] შევარდენს კი აღარ დაამძიმებს სამი-ოთხი წყება ტანისამოსი. ჰაერი თავისუფლათ მიეკარება მის კანს, შევა შიგ სხეულში და მოახდენს ნივთიერებათა გადამუშავების პროცესის აჩქარებას, გააუმჯობესებს მის შინაგან ორგანოებს და გადაარჩენს ბევრ ავთიმყოფობისაგან [...] შევარდენი შეუდგა ქარ-

თველთა ჯიშის გაუმჯობესებას. გუშაგობ ერს!“ (შევარდენი, 1922ა, გვ. 4-5).

გერონტი ქიქოძე წერს, რომ „კლიმატური პირობების გამო ყველგან“ ვერ მოხერხდება მარტივი სამოსის აღდგენა, რომ „ამის წინააღმდეგ ზნე-ჩვეულებაც ამხედრდებოდა“, მაგრამ, აღნიშნავს, რომ ასპარეზობათა დროს „შესაძლებელიც არის და საჭიროც სხეულის ნახევროთ გატიტვლება“; მისი თქმით, „ამით მოიგებს არა მარტო ჰიგიენა, არამედ ესთეტიკაც: ერთი უმშვენიერესი სანახაობა მზის სხივებში გახვეული ვაჟკაცია“ (ქიქოძე, 1919, გვ.186); აქ ისევ ჩანს მისი ნაშრომის გავლენა „შევარდენზე“; ძველ ელინებთან სრულ მიმსგავსებას, ცხადია, არ ითხოვს მწერალი, ხალხთა „ზნე-ჩვეულებებს“ ითვალისწინებს, თუმც, მიაჩნია, რომ თანამედროვე ქართველებთან შედარებით, ბევრად უკეთესი იყო უწინდელ ქართველთა ცხოვრებისეული წესი; ავტორი ამ ნაშრომში კრისტოფორო დე კასტელის ნახატებზე დაყრდნობით მეჩვიდმეტე საუკუნის ქართველებზეც საუბრობს და უფრო ადრინდელ პერიოდზე საუბრისას კი „ვეფხისტყაოსანს“ იმოწმებს (ჩანს, ქართულ რეალიებს ხედავს პოემაში);

კასტელი;
ქართველი მხატვარი ქალი

არჩილისა და ალექსანდრე ჭავჭავაძის პოეზიასაც მიმართავს იგი:

«როგორ სჩანს, ძველს საქართველოში საგანგებო ფიზიკურ აღზრდას მეფისწულებიც ღებულობდნენ. ამას სხვათა შორის „ვეფხისტყაოსანიც“ ამტკიცებს. როცა ტარელი, ავთანდილი და ფრიდონი ქაჯეთის ციხეს მიადგებიან, უკანასკნელი ურჩევს თავის ამხანაგებს, რომ სიმაგრის აღება მის ხერხს მიანდონ: ჩემსა სიმცროსა გამზრდელნი სამუშაითოდ მზრდიდიან, /მასწავლეს მათნი საქმენი, მახტუნებდნიან, მწვრთნიდიან“; მანამდე წერს: „გაიხსენეთ რას ითხოვს მეფე არჩილი კარგად გაზრდილ მამაკაცისგან: ჩოგნის მოხვრეტა, მობანდვა, სწორის ბურთისა გამოჭრა“ და შემ-

დეგ ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე გადააქვს სიტყვა: „რომანტიკოსი ალექსანდრე ჭავჭავაძე სევდით უცქეროდა დაცარიელებულ სავარჯიშო ასპარეზს“ („მიხედე ამა ვრცელსა ვაკეს, ქვაყრილსა ბნელად, /კვლავ ასპარეზსა სად ჰქონიათ ტაიჭთა სრბოლა“...) და დასძენს, რომ მის თანამედროვე საქართველოში „უცხო კულტურის გავლენის ქვეშ გაჰქრა ბევრი რამ, რასაც ამდენი მრავალფერადობა შეჰქონდა ყოველდღიურს ცხოვრებაში“ (ქიქოძე, 1919, გვ. 187-192).

მეჩვიდმეტე საუკუნის შესახებ მსჯელობისას ცხადყოფს, რომ საკმაოდ ძლიერი იყო იმ დროს ქართველთა შორის სილამაზისკენ, ბუნებრივი სულიერ-ფიზიკური მშვენიერებისკენ ლტოლვა და ჩამულობასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ კასტელისთან „კარგად სჩანს ერთი მეტის მეტად დამახასიათებელი მოვლენა: მოთამაშეთა ტანსაცმლის სიმარტივე, [...] ზოგიერთი მონაწილის სხეული თითქმის სანახევროდ გატიტვლებულია, [...] შეიძლება იტალიელ პატრს ამ მხრივ ოდნავ გადაეჭარბებინოს, [...] მაგრამ ყოველს შემთხვევაში უეჭველია, რომ ეს სურათები ფანტაზიის ნაყოფი არ არის. [...] ჩვენს წინაპრებს მეჩვიდმეტე საუკუნეშიაც კი შერჩენილი ჰქონიათ ჯანსაღი სხეულის გრძნობა“ (მართლაც და, როცა იტალიური რენესანსის ტიპის ქართველ მხატვარ ქალს ხატავს კასტელი, ალბათ გულისხმობს, რომ რენესანსის მსგავსი მშვენიერების მოტრფიალეა ეს მხატვარი ქალიც)³; შემდგომ ამბობს, რომ „ის გრძნობა მოჩლუნგდა. ქართველობა თანდათან მოდუნდა“ (ქიქოძე, 1919, გვ. 191-192); „შევარდენთა“ თვალთახედვით, როგორც ვხედავთ, „გადაგვარების გზას მიეცა“ საქართველო, მათთანაც მიჩნეულია, რომ ცხოვრების უკეთეს წესს მისდევდნენ ადრე ქართველები და, ელინთა მიზამვის გარდა, საკუთარ ფესვებთან დაბრუნებისა და მშვენიერების ესთეტიკის აღდგენისათვის რომ იბრძვის „შევარდენი“, ნათლად ჩანს მათი ისტორიის გაცნობისას; გერონტი ქიქოძესთან ამ შემთხვევაშიაც ახლოს არიან „შევარდენები“.

„შევარდენის“ წევრები მწვრთნელებს „მკურნალებადაც“ იხსენიებდნენ; სიჯანსაღის სულისკვეთებასა და ესთეტიკას ალბათ მედიცინის სფეროშიც დაამკვიდრებდნენ და „საავადმყოფოს“ ნაცვლად „საჯანსაღო სახლის“, ამ მსგავსი სახელით, მოიხსენიებდნენ სამედიცინო დაწესებულებას...

დასკვნის სახით უნდა ითქვას: ვფიქრობ, ჩეხური „სოკოლის“ საფუძველზე დაარსებული და გაქართულებული „შევარდენი“ სულ უფრო თამამად შეგვიძლია განვიხილოთ კულტუროლოგიურ ფენომენად (სხვა ქვეყნებსა და დროში არსებულ ამგვარ საზოგადოებათა მიზანდასახულობების შესახებ ამჯერად არ ვსაუბრობ); სულიერი კულტურის, ესთეტიკის სფეროებს უშუალოდ ეხებოდა ამ საზოგადოების მოღვაწეობა და საჭიროა, რომ ფილოსოფიის, მხატვრული ლიტერატურის, ხელოვნების სხვადასხვა დარგის, ცხადია, ასევე, – მედიცინის, აღზრდის, სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის და სხვა ასპექტებიდანაც ვისაუბროთ მასზე; „შევარდენის“ დაარსების ისტორიის კვლევისას კი, ჩანს, ქართველი მწერლის – გერონტი ქიქოძის ნაშრომიც იქნება გასათვალისწინებელი.

შენიშვნები:

1. საინტერესოა, რომ აღმოსავლეთსა და სამხრეთს ადარებს მწერალი ერთმანეთთან: *„ცნობილია, რომ კაცობრიობის უღრმესი იდეები პირველად იმ ქვეყნებში ჩაისახნენ, სადაც უხვი მზე ანათებდა: ეგვიპტესა, წინა აზიასა, ინდოეთსა, საბერძნეთსა, სიცილიაში“*. [...] *„შემდეგ კულტურა ჩრდილოვან და ნისლიან ქვეყნებში გადავიდა, სადაც ადამიანური ცხოვრების შესანარჩუნებლად განსაკუთრებული კომფორტია საჭირო: ბინა, თბილი ტანსაცმელი, უხვი საჭმელ-სასმელი“*; იგი აღიშნავს, რომ კომფორტის მოთხოვნილებამ ნივთიერი კულტურის აყვავება მოიტანა, მაგრამ ადამიანი უმწეოდ დარჩა *„უზარმაზარ ქალაქებისა და მანქანების ჩრდილში“*; ავტორი დასძენს, რომ *„სამხრეთელი ადამიანის მოთხოვნილება უფრო მარტივი და განსაზღვრულია [...], უსულო საგნები მას ნაკლებ ჰვლობენ“*; წერილში შემდეგ ფიზიკური ყოფა და სულიერი კულტურა, კერძოდ პოეზია, ისევ ერთ კონტექსტშია განხილული: *„რით იკვებებოდნენ ძველი ბერძნები? ზეთით და ხილით. რა სჭიროდა ძველ ქართველს: პური და ღვინო, ცოტა ყველი და ცოტა მწვანილი, მაგრამ ბერძნებს ჰომაროსი და ალექსანდრე მაკედონელი ჰყავდათ, ხოლო ქართველებს რუსთველი და დავით აღმაშენებელი“* (ქიქოძე, 1919, გვ. 185-186). აზრები, რომლებიც სამხრეთელთა და ჩრდილოელთა მიერ ქონების ფლობას შეეხება, ბევრს უთუოდ საკამათოდ მოეჩვენება, მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ამ შემთხვევაში იდეებზე, კულტურაზე, რელიგიათა აღმოცენებაზე, შემოქმედებაში მზიურ ძალაზე, მსოფლიოს მთავარ მოვლენებზე აქვს ავტორს ყურადღება გამახვილებული, თორემ, ცხადია,

კარგად იცის, ნივთებს დახარბებული ადამიანები ყველგან და ყოველთვის რომ იყვნენ.

2. ხედავს თუ არა ხსენებული ევროპული ქვეყნების სპორტში ელინურ ესთეტიკას, ამის შესახებ გერონტი ქიქოზე არაფერს ამბობს. ჩემი აზრით, არ არის გამორიცხული, რომ გერმანიაში ნაციონალ-სოციალიზმის დროს ელინურის მსგავსი ესთეტიკის განვითარებაში „სოკოლმაც“ შეასრულა არცთუ უმნიშვნელო როლი (გავიხსენოთ **ლენი რიფენშტალის** ფილმი, 1936 წლის ბერლინის ოლიმპიადის გახსნას რომ მიეძღვნა; მაშინდელი ქანდაკებები); აქვე უნდა ითქვას, რომ, როგორც მიჩნეულია, „პრადის სოკოლმა“ საბჭოთა სპორტის ესთეტიკურ მხარეზეც მოახდინა გავლენა (ნოლტე, 1994, გვ. 1963-1982; გრანტი, 2013, გვ. 11-12; 181; კოტოვი, 2023, გვ. 6); ასეც რომ იყოს, ფაქტია, რომ ეს საზოგადოება მიუღებელი აღმოჩნდა როგორც იმდროინდელი გერმანიის, ასევე სსრკ-სთვის; საბჭოეთმა, შესაძლოა, ნაციონალ-სოციალისტურ გერმანიაში ლამის კულტად ქცეული ნიცშეანული ზეკაცის მსგავსება დაინახა ამ ესთეტიკაში; ცხადია, ქრისტიანული პოზიციებიდან გამომდინარე არა, მაგრამ 20-იანი წწ-საგან განსხვავებით, სსრკ-შიც განსაკუთრებით მიუღებელი გახდა ნიცშეანელობა. ზეგავლენაზე საუბრისას აქ დავამატებ, რომ არ არის გამორიცხული, საბჭოთა პერიოდის ქართულ ხელოვნებაზეც ჰქონდეს ამ ესთეტიკას გარკვეული ზემოქმედება მოხდენილი. ვგულისხმობ მხატვრობასა თუ ქანდაკებაში ასახულ იმ ჯანსაღ, ძლიერ ადამიანებს, რომლებიც ხან ეროვნული სულიერებით (ვთქვათ, ვენახში მომუშავე ძლიერი აღნაგობის მქონე ქართველი მშრომელი ქალი და კაცი, მზესთან და მიწასთან რომ არიან თითქოს შერწყმულნი), ხანაც საბჭოთა შრომითი სულისკვეთებით აღსავსე (მთავრობის სახლის წინ გასულ საუკუნეში წამომართული ქანდაკებები) და ხან კი ელინურ-რენესანსულთან უფრო გამოკვეთილად შეზავებული ქართული ეროვნული სახით („მზეჭაბუკი“ სპორტის სასახლესთან) რომ ჩანდნენ და ჩანან ჩვენ წინაშე... იგივე ითქმის მსგავსი ესთეტიკის მქონე საბჭოთა თუ არასაბჭოური სულისკვეთების შემცველ ბელეტრისტიკაზე; ეს საკითხები საგანგებო კვლევას საჭიროებს...

3. გადაჭარბებასთან დაკავშირებით დავამატებ: შესაძლოა, თავის სტილს იცავს და რენესანსულსა თუ ძველ ელინურ სტილში ხატავს კასტელი ქართველებს, გამომდინარე აქედან, არაერთ სურათში (საკმაოდ ხშირად – არა მხოლოდ ასპარეზობათა ამსახველში), იქნებ, მართლაც არის გადაჭარბება (ფერხულის მოთამაშეები, მშენებლები, ყურძნის დაწურვის ამსახველი ნახატები...), მაგრამ **აქაური ყოფის ასახვისას იგი ძირითადად** მაინც „**დოკუმენტალისტი**“, ალბათ ქართველთაც უჩვენებდა თავის ნახატებს და, როგორც რეალური ყოფისაგან სრულიად დაცილებულებს, არ აღწერდა ირგვლივ მყოფთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ქიქოძე, გ. (1919). ეროვნული ენერჯია, თბილისი: მთავრობის სტამბა.
- შევარდენი. (1920). ქუთაისის საზოგადოება „შევარდენის“ ორგანო; 1.
- შევარდენი. (1920ა). ქუთაისის საზოგადოება „შევარდენის“ ორგანო; 2.
- შევარდენი. (1922). საქართველოს შევარდენთა კავშირის ჟურნალი; დედა-ქალაქი: იანვარი-მაისი; 1.
- შევარდენი. (1922ა). საქართველოს შევარდენთა კავშირის მოამბე; დედა-ქალაქი: თიბათვე, 1.
- Bábela, M. Oborný, I. (2018). Dr. Miroslav Tyrš – Father of the *Sokol* and Philosophy of the *Sokol*/Science of Gymnastics Journal; Vol. 10 Issue 2.
- Gtant, S (2013). Physical Culture and Sport in Soviet Society: Propagan-da, Acculturation, and Transformación in the 1920s and 1930s.; New York.
- Nolte, S. E. (1994). Our Brothers Across the Ocean: The Czech Sokol in America to 1914; The International Journal of the History of Sport; 13.
- Sokol 150. (2012). Byli jsme a Budem, 150 let Sokola; From the Past We`ll Stand Forever: Agentura Leman.
- Котов В. В. (2023). Формирование сокольской культуры и распространение сокольского движения в чешских землях (1861-1871 гг.); Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук; Москва: Институт славяноведения Российской академии наук. .

References:

- Bábela, M. Oborný, J. (2018). Dr. Miroslav Tyrš – Father of the *Sokol* and Philosophy of the *Sokol*/Science of Gymnastics Journal; Vol. 10 Issue 2.
- Gtant, S. (2013). Physical Culture and Sport in Soviet Society: Propagan-da, Acculturation, and Transformación in the 1920s and 1930s.; New York.
- Kikodze, G. (1919): Erovnuli Energia [National Energy]. Tbilisi: “Mtavrobis Stamba“.
- Kotov V.V. (2023). Formirovanie Sokolskoy Kultury i Rasprostranenie sokolskogo dvijenya v Cheskich Zemlyach (1861-1871gg) [The Formation of the *Sokol* Culture and Spread of the *Sokol* Movement in the Czech lands (1861-1871)]. Dissetratsya na soiskanye uchonoy stepeni kandidata istorichekich nauk; Moskva: Institut Slavyanovedenya Rossijskoy akademiy Nauk.
- Nolte, S. E. (1994). Our Brothers Across the Ocean: The Czech Sokol in America to 1914; The International Journal of the History of Sport; 13.

- Shevardeni. (1920). Kutaisis sazogadoeba Shevardenis organo [Magazine of the Kutaisi society *Shevardeni*]. 1.
- Shevardeni. (1920a): Kutaisis sazogadoeba Shevardenis organo [Magazine of the Kutaisi Society *Shevardeni*]. 2.
- Shevardeni. (1922). Shevardenta Kavshiris Jurnalı [Magazine of the Society *Shevardeni*]. Deda-Kalaki; Ianvari-Maisi; 1.
- Shevardeni. (1922a). Sakartvelos Shevardenta Kavshiris Moambe [Bulletin of the Georgian Society *Shevardeni*]. Sokol 150. (2012). Byli jsme a Budem, 150 let Sokola; From the Past We`ll Stand Forever: *Agentura Leman*. Deda-kalaki, Tibatve, 1.